

THEATER, LOUTER ONTSPANNING OF BROODNODIG?

Als wij vandaag naar het theater gaan dan is dat omdat we fan zijn van een bepaald stuk of een bepaalde acteur. We gaan naar het theater ter ontspanning, als tijdverdrijf, om eens goed te lachen of om ons intens te doen raken.

Maar wat als theater een kwestie wordt van leven en dood? Wat als theater naast ontspanning, ook een noodzaak wordt?

Het gat in ons collectief geheugen

De meeste Belgen kennen de geschiedenis en weten hoe België via het Von Schlieffenplan in de oorlog meegesleurd werd. Er zijn talloze onderzoeken gevoerd naar verschillende componenten die gangbaar waren tijdens 'Den Grooten Oorlog'. We dienen maar enkele geschiedenisboeken open te slaan en we kunnen tot in detail lezen waar en wanneer welke veldslagen plaatsvonden en hoe de economie transformeerde onder het juk van de Eerste Wereldoorlog. In een vingerknip kunnen we informatie vinden over de erbarmelijke omstandigheden waarin mensen honderd jaar geleden dienden te leven. Dan nog maar te zwijgen over de talloze informatie over de politieke intriges en beslissingen die in die periode genomen werden. Door intens onderzoek is het vandaag de dag mogelijk geworden om die feiten allemaal terug op te halen. Dit is ook wat ons de komende tijd te wachten staat. Heel wat tentoonstellingen, optochten en evenementen worden op poten gezet om het honderdjarig bestaan van deze oorlog te herdenken. Slechts één element is opmerkelijk afwezig in dat Belgisch collectief geheugen: theater en breder genomen de cultuur tijdens WO1. Weinig boeken zijn in staat een beeld te schetsen van het Belgische theaterleven aan het Westerse front. Britse theaterwetenschappers staan op dat vlak veel verder dan wij Vlaamse. Opmerkelijk, want na onderzoek is gebleken dat theater in de loopgraven een niet te onderschatten functie uitoefende. Theater had een sterk aandeel in de Grootte Oorlog en het belang ervan dient dringend onderstreept te worden.

Theater multifunctioneel

Theater vervulde tijdens de oorlog verschillende functies. Dit deed het zowel aan het thuisfront, als in het oog van de storm: de loopgraven. Theater werd ingezet als fondsenwervend paradigma, propaganda en bovenal als redmiddel voor de moraal. De belangrijkste functie van het theater was namelijk de verstrooiing van de soldaat. Het spelen of het bekijken van theater was voor de soldaten op rust een populaire aangelegenheid. Het hield de moraal hoog en het moeten lachen tijdens voorstellingen werkte vaak therapeutisch. Niet enkel de therapeutische werking was belangrijk, maar het theater bood de soldaat ook de kans om eventjes weg te vluchten van de gruwel in een illusie van een andere, betere wereld: thuis.

Eén feit dat bewijst dat theater niet louter ontspanning bood, maar ook een grote noodzakelijkheid vormde was het herstel van fysiek of psychisch gewonde soldaten. Onderzoek toont namelijk aan dat gewonde soldaten die de mogelijkheid hadden om theater te bekijken tijdens hun herstelperiode, sneller de oude waren. Een niet onbelangrijk feit, want hoe sneller de soldaat terug de oude was, hoe sneller hij terug naar het front gestuurd kon worden. En elke soldaat was nodig.

“Het was dan wel geen kunst met een grote K, maar iedere vorm van toneel, hoe eenvoudig die ook mocht zijn, was een welgekomen verstrooiing voor de rustende soldaat”¹

Vlaamse realisaties

In de onderzoekspaper worden drie Vlaamse casussen onderzocht. Zo zijn er de theaterrevue ‘Ontploft!’ en het blijspel ‘Marraintjesliefde’, beiden van de hand van August Nobels. Nobels was een priester-weldoener uit Sint-Niklaas, die zich bij het uitbreken van de oorlog vrijwillig aanmeldde bij het leger. Daarnaast wordt er ook een tragedie van naderbij bekeken: ‘Lenore’ van de Antwerpse Dirk Vansina. Vansina en Nobels schreven hun stukken tijdens de Eerste Wereldoorlog, terwijl ze van op de eerste rij getuigen waren van de gruwel en verschrikking.

De verhalen worden ontleed en er wordt gekeken in hoeverre de realiteit van De Grote Oorlog ingang vindt in die verhalen. Dit kan heel subtiel gebeuren, via

---

¹ Depoorter, Cossey en Tillie, 1914-1918, *De oorlog achter het front*, 145.

bijvoorbeeld het motief van het geloof, maar het kan ook heel expliciet door 'verlies' als centraal thema naar voren te schuiven.

Theater: een helende kracht?

Echter belangrijk voor de vraag of theater ook een noodzaak kan zijn is het onderzoeken van de helende werking van theater. Daarvoor wordt beroep gedaan op twee vaktermen: katharsis en psychodrama. Katharsis is een eeuwenoud begrip die teruggaat tot Aristoteles. Met katharsis doelt hij op het zuiverende effect van de toeschouwer bij het zien van een Griekse tragedie. De toeschouwer kan zich met de tragische held identificeren, waardoor hij angst en medelijden ervaart. Doordat de toeschouwer er zich van bewust is dat wat hij ziet, slechts een schouwspel is kan hij die emoties overtreffen en ervaart hij een louterend gevoel. Deze notie van katharsis wordt binnen de onderzoekspaper ook teruggekoppeld naar de soldaat als toeschouwer.

Daarnaast wordt er ook gebruik gemaakt van het begrip psychodrama van de filosoof en arts Moreno. Psychodrama is een therapeutische praktijk waarbij een persoon in de vorm van improvisatie-theater een conflictsituatie gaat uitbeelden om zo zijn problemen te kunnen verwerken. Hiervoor is er niet noodzakelijk een publiek vereist, aangezien de exploratie van de acteur zelf primeert. Er worden echter ook geen artistieke vaardigheden van de persoon in kwestie vereist.

Deze twee termen worden teruggekoppeld naar de behandelde casussen en theater aan het front.

De conclusie hierbij is dat elk theaterstuk een vorm van opluchting biedt voor de toeschouwer-soldaten, alleen al omwille van de vlucht die het hen kan bieden. Bij een komedie is het de lach die de therapeutische werking veroorzaakt, terwijl het bij een tragedie om de katharsis-beleving gaat die een loutering teweeg brengt. De katharsis-beleving voltrekt zich het best, wanneer de realiteit omgeven wordt door een fictief verhaal. Psychodrama heeft dan weer een grote invloed wanneer het fictieve element achterwege gelaten wordt en de auteur open kaart speelt

Na dit onderzoek durf ik claimen dat theater niet louter ontspannend werkte, maar dat het een noodzaak was geworden voor de soldaat. Dit omwille van de ontspanning en vlucht die theater kon bieden, maar vooral omwille van de helende werking.

